

“राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियान” राबविणेबाबत

महाराष्ट्र शासन

ग्राम विकास विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: राग्रास्वअ- २०१८ /प्र.क्र.१२१/आस्था-१५

बांधकाम भवन, २५, मईबान पथ,

फोर्ट, मुंबई-४०० ००१.

तारीख: २० फेब्रुवारी, २०१९

वाचा :-

शासन निर्णय क्रमांक: रागांपं- २०१२ /प्र.क्र.९२ /योजना-४, दिनांक ३ मार्च, २०१४

प्रस्तावना :-

भारतीय राज्य घटनेच्या ७३ व्या घटनादुरुस्ती अन्वये ग्रामीण भागातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांची त्रिस्तरीय संरचना केलेली असून, त्यांचेवर स्थानिक नियोजन व विकासाची जबाबदारी सोपविण्यात आलेली आहे. तसेच ग्रामीण भागातील जनतेचा आर्थिक विकास व सामाजिक न्यायाची जबाबदारी पंचायतराज संस्थांकडे सोपविण्यात आलेली आहे. त्याअनुषंगाने पंचायतराज संस्थांकडे मोठ्या प्रमाणात अधिकार, मनुष्यबळ, निधी व कार्याचे विकेंद्रिकरण करण्यात आलेले आहे.

केंद्र शासनाने ठरविलेली शाश्वत विकासाची ध्येये (Sustainable Development Goals) विचारात घेऊन ती साध्य करण्यासाठी अधिक पारदर्शी, उत्तरदायी व सुप्रशासित स्थानिक स्वराज्य संस्थेची व्यवस्था निर्माण करणे आवश्यक आहे. त्याचप्रमाणे राज्यामध्ये पंचायत राज संस्थामधील निवडून आलेल्या लोकप्रतिनिधींसाठी क्षमता बांधणी व प्रशिक्षणाच्या उपक्रमामध्ये नियमितपणा व सातत्य राहणे आवश्यक आहे.

केंद्र शासनाने पंचायती राज व्यवस्थेच्या बळकटीकरणासाठी केंद्र शासनाच्या "राजीव गांधी पंचायत सशक्तीकरण अभियान" या योजनेचे पुनर्गठन करून "राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियान" ही योजना सन २०१८-१९ पासून लागू केली आहे. सदर योजना केंद्र शासन पुरस्कृत असून या योजनेच्या निधीचे प्रमाण हे केंद्र हिस्सा ६०% व राज्य हिस्सा ४०% असे आहे. सदरची केंद्र पुरस्कृत "राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियान (RGSA)" ही योजना राज्यामध्ये प्रभावीपणे राबविण्यासाठी, विविध उपक्रमांच्या अंमलबजावणीसाठी सविस्तर मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

केंद्र शासनाच्या "राजीव गांधी पंचायत सशक्तीकरण अभियान" या योजनेचे पुनर्गठन करून "राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियान" ही योजना सन २०१८-१९ पासून राज्यात राबविण्याचा निर्णय या शासन निर्णयाद्वारे घेतला आहे.

अभियानाची उद्दीष्टे :-

- १) शाश्वत विकासाची ध्येये (Sustainable Development Goals) साध्य करण्यासाठी पंचायत राज संस्थांमध्ये सुप्रशासन क्षमता विकसित करणे.
- २) महत्वाच्या राष्ट्रीय समस्यांचे निराकरण करण्यासाठी उपलब्ध साधन सामुग्रीचा पुरेशा प्रमाणात वापर, विविध योजनांचे अभिसरण (Convergence) आणि सर्वसमावेशक स्थानिक सुप्रशासनासाठी पंचायतीची क्षमता वृद्धी करणे.
- ३) पंचायतराज संस्थांच्या स्वतःच्या उत्पन्नाचे स्रोत वाढविण्यासाठी त्यांची क्षमता बांधणी करणे.
- ४) पंचायतराज व्यवस्थेमध्ये पारदर्शीपणा व उत्तरदायित्व यासाठी आणि लोकसहभाग वाढविण्यासाठी ग्रामसभांचे बळकटीकरण करणे.
- ५) भारतीय राज्य घटना व पेसा कायदा १९९६ यामधील तरतुदी व उद्दिष्टे विचारात घेऊन पंचायतराज संस्थांना अधिकार व जबाबदाऱ्यांचे हस्तांतरण करणे.
- ६) पंचायतराज संस्थांचे प्रशिक्षण, सक्षमीकरण व मार्गदर्शन करण्यासाठी उत्कृष्ट संस्थांचे जाळे निर्माण करणे.
- ७) पंचायतराज संस्थांमधील विविध पातळीवर क्षमता वाढीसाठी संस्थांना बळकटी देणे आणि त्यांना मुलभूत सुविधा, मानव संसाधनांची उपलब्धता आणि त्यांचे परिणामकारक प्रशिक्षण यांची दर्जेदार मानके साध्य करण्यासाठी सक्षमीकरण करणे.
- ८) पंचायतराज संस्थांमध्ये सुप्रशासन, प्रशासकीय कार्यक्षमता व सेवेचा दर्जा सुधारण्यासाठी ई-गव्हर्नन्स व इतर तंत्रज्ञान आधारित उपाययोजना करणे.
- ९) पंचायतराज संस्थांच्या कामगिरीची दखल घेवून प्रोत्साहनपर बक्षिस देणे.

अभियानाची अंमलबजावणी:-

उपरोक्त उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांची क्षमताबांधणी, तज्ञ मनुष्यबळ उपलब्धता, पायाभूत सुविधांची निर्मिती करण्यासाठी "राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियान" ही योजना राज्यात सर्वत्र राबविण्यात येणार आहे.

त्याचबरोबर निती आयोगाने निवडलेल्या देशातील ११५ महत्वाकांक्षी जिल्ह्यांमधील (Aspirational Districts) राज्यातील नंदुरबार, उस्मानाबाद, वाशिम व गडचिरोली या चार जिल्हे आणि मिशन अंत्योदय अंतर्गत ५२४५ समुहातील (Clusters) लोकप्रतिनिधींची क्षमताबांधणी, लक्षवेध पंचायतींना (Panchayat Learning Centers) विशेष सहाय्य, पेसा क्षेत्रासाठी विशिष्ट संरचना, प्रचार व प्रसिध्दी, नाविन्यपूर्ण उपक्रमांना प्रोत्साहन, आर्थिक विकास इत्यादी बाबींवर विशेषत्वाने भर देण्यात येईल व उत्पन्न वृद्धीच्या लघु उद्योगासाठी आवश्यक निधीच्या कमतरतेची पूर्तता करण्यात येईल . त्यासाठी खालीलप्रमाणे उपक्रम सुरु करण्यात येत आहेत.

१) प्रशिक्षण व क्षमताबांधणी :-

१.१. राज्यातील पंचायत राज संस्थांची संख्या, त्यामध्ये कार्यरत असलेले लोकप्रतिनिधी व अधिकारी / कर्मचाऱ्यांची संख्या, स्थानिक स्वराज संस्थांकडे हस्तांतरित केलेले व करावयाचे विविध विषय , संस्थांचे व्यवस्थापन, आर्थिक बाबी, सामाजिक अभिसरण (Social Mobilisation) इ. बाबी विचारात घेवून प्रशिक्षण व क्षमताबांधणीचा वार्षिक आराखडा राज्य ग्रामीण विकास संस्था (SIRD) व राज्य पंचायत संसाधन केंद्र (SPRC) यांनी तयार करावयाचा आहे . त्यासाठी प्रामुख्याने खालील बाबी विचारात घ्यावयाच्या आहेत.

१. पंचायती राज मंत्रालय, भारत सरकार यांनी विकसित केलेल्या National Capability Building Framework (NCBF) आधारित प्रशिक्षण व क्षमताबांधणीचे उपक्रम घ्यावेत.
२. Aspirational Districts (नंदूरबार, उस्मानाबाद, वाशिम व गडचिरोली) व मिशन अंत्योदय ग्रामपंचायती मधील नव्याने निवडून आलेले लोकप्रतिनिधी व अधिकारी / कर्मचा-यांच्या क्षमता बांधणी व प्रशिक्षणास प्राधान्य द्यावे.
३. प्राथमिक आरोग्य व लसीकरण,आहार,शिक्षण ,स्वच्छता,जलसंधारण इत्यादी राष्ट्रीय महत्वाचे विषयाबरोबरच नेतृत्व विकास, स्थानिक नियोजन, कार्यालय व्यवस्थापन, स्वउत्पन्नाचे स्रोत निर्मिती, विविध योजनांची अंमलबजावणी व देखरेख, महिला सक्षमीकरण इ. विषयांचा समावेश प्रशिक्षण व क्षमताबांधणी कार्यक्रमांमध्ये करावा.
४. नव्याने निवडून आलेल्या लोकप्रतिनिधींचे परिचय प्रशिक्षण (Orientation Training) निवडणुकीनंतर शक्यतो ६ महिन्यात व त्यांचे उजळणी प्रशिक्षण (Refresher Training) दोन वर्षात घ्यावेत.
५. महिला लोकप्रतिनिधी व वंचित घटकातील (SC, ST इ.) लोकप्रतिनिधींच्या प्रशिक्षणासाठी विशेष लक्ष द्यावे.
६. "आमचं गाव आमचा विकास" अंतर्गत ग्रामपंचायत विकास आराखडे तयार करणे, अंमलबजावणी करणे व इतर पैलूसाठी पंचायत राज संस्थांचे लोकप्रतिनिधी , अधिकारी /कर्मचारी व इतर भागीदार घटकांसाठी प्रशिक्षण घेणे .

७. पंचायत राज संस्थांमधील लोकप्रतिनिधी, अधिकारी / कर्मचारी यांच्यासाठी राज्यांतर्गत व राज्याबाहेर अभ्यास दौरे आयोजित करणे.
८. यशदा स्तरावर प्रशिक्षण गरजा विश्लेषण, मोड्यूल, वाचन साहित्य तयार करणे. राज्यस्तरीय साधन व्यक्तींची निवड यशदा स्तरावर करण्यात येईल. जिल्हा व क्षेत्रीय साधन व्यक्तींची निवड जिल्हा पातळीवर करण्यात येईल. विविध स्तरीय प्रविण प्रशिक्षकांचे प्रशिक्षण यशदा स्तरावर पूर्ण करण्यात येईल. यामध्ये क्रांतीज्योती, सूक्ष्मनियोजन, पंचायत प्रक्रिया व सुप्रशासन, विकेंद्रीकरण, पेसा, ई-पंचायत व त्रिस्तरीय साधन व्यक्ती यांच्या प्रविण प्रशिक्षकांचा समावेश राहील.
९. जिल्हा व पंचायत समिती स्तरावरील लोकप्रतिनिधी व अधिकाऱ्यांचे प्रशिक्षण यशदा स्तरावर घेण्यात येईल. जिल्हा परिषद व पंचायत समिती कर्मचाऱ्यांचे प्रशिक्षण जिल्हा स्तरावर घेण्यात येईल. ग्रामपंचायतींचे सरपंच, उपसरपंच, सदस्य, ग्रामसेवक व इतर ग्रामस्तरीय कर्मचाऱ्यांचे प्रशिक्षण जिल्हा पंचायत संसाधन केंद्र, ग्रामसेवक प्रशिक्षण केंद्र, पंचायत राज प्रशिक्षण केंद्रे व तालुका स्तरावर मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांचे मार्फत घेण्यात येईल.
१०. नव्याने निवडणूका झालेल्या ग्रामपंचायतीमधील महिला ग्रामपंचायत सदस्यांसाठी क्रांतीज्योती धर्तीवर विशेष प्रशिक्षण घेण्यात येईल. यासाठी विशिष्ट प्रशिक्षण मोड्यूल, वाचन साहित्य व तज्ञ प्रशिक्षक इत्यादी बाबींची पूर्तता करण्यात येईल. या माध्यमातून नव्याने निवडून आलेल्या महिला ग्राम पंचायत सदस्यांचे संचेतन करण्याचा प्रयत्न करण्यात येईल.
११. पेसा क्षेत्रातील ग्राम पंचायतीमध्ये "पेसा" कायद्याशी सुसंगत व अनुरूप प्रशिक्षण घेण्यात येईल. "पेसा" अंतर्गत कार्यरत अधिकारी/कर्मचारी यांचेसाठी विशेष प्रशिक्षण आयोजित करण्यात येईल. पेसा क्षेत्रातील ग्राम सभा संचेतनासाठी विशिष्ट उपक्रम घेण्यात येतील.
१२. मॉडेल ग्रामपंचायतींना Peer / Panchayat Learning Centers (PLCs) म्हणून विकसित करणे.
१३. प्रशिक्षण व क्षमताबांधणी कार्यक्रमाचे फलनिष्पत्तीवर आधारित मूल्यमापन करणे.

सदर प्रशिक्षण व क्षमताबांधणीचा वार्षिक आराखडा राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR) मार्फत राज्य व केंद्र शासनास सादर करण्यात येईल.

१.२. प्रशिक्षण अंमलबजावणी, सनियंत्रण व मूल्यमापन :-

पंचायत राज संस्थांचे प्रतिनिधी व अधिकारी / कर्मचारी यांच्या राज्य, जिल्हा, तालुका व ग्रामस्तरीय प्रशिक्षण व क्षमता बांधणी कार्यक्रमासाठी राज्य ग्रामीण विकास संस्था, यशदा, पुणे ही शिखर संस्था (Apex Institute) म्हणून कार्यरत असेल.

- १.३ जिल्हा स्तरावर प्रशिक्षणांचे स्वरूप, अपेक्षित प्रशिक्षणार्थींची संख्या इत्यादी तपशिल विचारात घेवून जिल्हा पंचायत संसाधन केंद्राच्या सहकार्याने प्रशिक्षण व क्षमता बांधणीचे काम पूर्ण करून घेण्याची जबाबदारी मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांची राहिल.
- १.४. जिल्हा स्तरावरील व जिल्ह्यांतर्गत सर्व प्रशिक्षणासाठी उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी (पंचायत) हे समन्वय अधिकारी म्हणून काम करतील. जिल्हा परिषद / पंचायत समिती सदस्य व अधिकारी यांच्या यशदा स्तरावरील प्रशिक्षणासाठी उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी (सामान्य प्रशासन) हे समन्वय अधिकारी राहतील.
- १.५. प्रशिक्षण व क्षमता बांधणी कार्यक्रमांचे मोड्यूल, वाचन साहित्य, वेळापत्रक, सनियंत्रण आणि मूल्यमापनाची जबाबदारी राज्य ग्रामीण विकास संस्था, यशदा, पुणे यांची राहिल.
- १.६. जिल्हा स्तरावरील प्रशिक्षण कार्यक्रम व उपक्रमांचे सनियंत्रण करण्याची जबाबदारी जिल्हा स्तरावर जिल्हा परिषदेचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी व राज्य स्तरावर ही जबाबदारी व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR) यांची राहिल.

२) संस्थात्मक संरचना- प्रशिक्षण:-

२.१ राज्य पंचायत संसाधन केंद्र (SPRC)

या अभियानांतर्गत राज्य स्तरावर राज्य पंचायत संसाधन केंद्र स्थापन करण्यात येईल. हे केंद्र राज्य ग्रामीण विकास संस्था, यांचे अधिनस्त राहिल. राज्य पातळीवरून प्रशिक्षण गरजा, प्रशिक्षणाचे विश्लेषण व रचना तसेच प्रत्यक्ष प्रशिक्षण पद्धती, ई-लर्निंग, Internet based Virtual Interactive Classroom Training, प्रशिक्षण व्यवस्थापन इ. प्रशिक्षण कार्याची अंमलबजावणी व माहिती व्यवस्थापन प्रणाली (MIS) अंतर्गत सनियंत्रण या केंद्रामार्फत करण्यात येईल. यासाठी राज्य पंचायत संसाधन केंद्रासाठी मंजूर मनुष्यबळ आणि या केंद्राच्या भूमिका, कर्तव्ये व जबाबदाऱ्या सोबतच्या परिशिष्ट - १ नुसार राहतील.

२.२ जिल्हा पंचायत संसाधन केंद्र (DPRC)

२.२.१. पंचायत राज संस्थामधील लोकप्रतिनिधी व अधिकारी / कर्मचाऱ्यांचे जिल्हास्तरावर आयोजित करावयाच्या प्रशिक्षण कार्यक्रमांची संख्या विचारात घेता प्रत्येक जिल्ह्यासाठी स्वतंत्र जिल्हा पंचायत संसाधन केंद्र आवश्यक आहे.

२.२.२. सद्यस्थितीत ६ ग्रामसेवक प्रशिक्षण केंद्रांना जिल्हा पंचायत संसाधन केंद्राचा दर्जा देण्यात आलेला आहे. या ग्रामसेवक प्रशिक्षण केंद्रांचे मुख्यालय असलेला जिल्हा वगळता उर्वरीत २८ जिल्ह्यांसाठी नवीन स्थापन करण्यात येणाऱ्या जिल्हा पंचायत संसाधन केंद्रांकरिता कंत्राटी पद्धतीने भरावयाच्या पदांचा तपशिल आणि केंद्राची कर्तव्ये व जबाबदाऱ्या परिशिष्ट - २ नुसार राहतील.

२.२.३. जिल्हा पंचायत संसाधन केंद्राचे कामकाज मुख्य कार्यकारी अधिकारी , जिल्हा परिषद यांचे प्रशासकीय नियंत्रणाखाली राहिल.

२.२.४. उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी (ग्रा.पं.) हे जिल्हा पंचायत संसाधन केंद्राचे पदसिद्ध प्राचार्य म्हणून कामकाज पाहतील.

२.२.५. जिल्हा पंचायत संसाधन केंद्राने त्यांचे कामकाज जिल्हा प्रकल्प व्यवस्थापन कक्षा समवेत समन्वयाने करावयाचे आहे . प्रकल्प व्यवस्थापन कक्षातील लेखापालांनी या केंद्राच्याही लेखाविषयक बाबी पहावयाच्या आहेत.

२.२.६. प्रत्येक जिल्हा पंचायत संसाधन केंद्र हे Internet based Virtual Interactive Classroom म्हणून कार्यरत राहिल व त्यासाठी आवश्यक ती सुविधा व इतर उपाययोजना राज्य ग्रामीण विकास संस्था (SIIRD) व राज्य पंचायत संसाधन केंद्र (SPRC) यांचे मार्फत करण्यात येतील .

२.२.७. प्रत्येक केंद्रासाठी केंद्र शासनाकडून वार्षिक रुपये १० लक्ष आवर्ती अनुदान वार्षिक आराखड्यातील मंजूरीनुसार उपलब्ध करून देण्यात येणार आहे.

२.२.८. शासनाच्या जावक क्र.राग्रास्वअ-२०१७/प्र.क्र.११/योजना-४, दिनांक.२४ मार्च, २०१७ नुसार प्राप्त होणाऱ्या प्रस्तावांना प्रत्येक जिल्हा पंचायत संसाधन केंद्राच्या इमारत बांधकामासाठी अभियानांतर्गत रु.२ कोटी उपलब्ध करून देण्यात येणार आहेत.

२.३. तालुका पंचायत संसाधन केंद्र (BPRC)

जिल्हा पंचायत संसाधन केंद्र कार्यान्वित झाल्यानंतर केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक तत्वानुसार व राज्यातील आवश्यकता लक्षात घेऊन भविष्यात तालुका पंचायत संसाधन केंद्रे स्थापन व विकसित करण्यात येतील. तालुका संसाधन केंद्रांना यशदा मार्फत Internet based Virtual Interactive Classroom सुविधेशी जोडण्यात येईल , जेणेकरून तालुका पातळीपर्यंत दर्जेदार प्रशिक्षण सत्रे पोहोचविता येतील. त्याचे सनियंत्रण राज्य ग्रामीण विकास संस्था यांच्या मार्फत करण्यात येईल.

३. पंचायत स्तरावर मनुष्यबळ :-

या अभियानांतर्गत राज्यातील पंचायतींना त्यांचे कामकाज प्रभावीपणे पार पाडण्यासाठी तालुका स्तरावर तांत्रिक मनुष्यबळ उपलब्ध करून देण्यात येत आहे.

पंचायती राज मंत्रालय , भारत सरकार यांचे मार्फत विकसित करण्यात आलेल्या सर्व Panchayat Enterprise Suit (PES) आणि राज्य शासनाने स्वतंत्रपणे विकसित केलेली Software/Applications कार्यान्वित करण्याच्या दृष्टीने राज्यामध्ये आजपर्यंत एकूण १९९२४ "आपले सरकार सेवा केंद्रे" सुरू केलेली आहेत.

आपले सरकार सेवा केंद्रामार्फत उपलब्ध करून देण्यात येत असलेल्या सेवा आणि माहिती तंत्रज्ञानाच्या आधारे अपेक्षित असणाऱ्या आणखी सेवा नियमितपणे व सुरळीतपणे सुरु ठेवून पंचायतींच्या कारभारामध्ये उत्तरदायित्व व पारदर्शकता येण्यासाठी जिल्हा व तालुका स्तरावर मनुष्यबळ उपलब्ध करून देण्यात येणार आहे. प्रत्येक तालुक्यासाठी दोन याप्रमाणे ३५१ तालुक्यांसाठी ७०२ तांत्रिक सहाय्यक आणि प्रत्येक जिल्ह्यासाठी दोन तांत्रिक सहाय्यक याप्रमाणे ३४ जिल्ह्यांसाठी एकूण ६८ असे एकूण ७७० तांत्रिक सहाय्यक कंत्राटी पद्धतीने नियुक्ती करण्यास मान्यता देण्यात येत आहे. तालुकास्तरावरील तांत्रिक सहाय्यक गट विकास अधिकारी यांच्या प्रशासकीय नियंत्रणाखाली व जिल्हा स्तरावरील तांत्रिक सहाय्यक उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी (ग्रा.पं.) व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जि.प. यांच्या प्रशासकीय नियंत्रणाखाली कामकाज पाहतील.

या तांत्रिक सहाय्यकांची जिल्हानिहाय मंजूर पदांचा तपशिल **परिशिष्ट - ३** प्रमाणे राहतील. या सहाय्यकांच्या नियुक्तीबाबत स्वतंत्रपणे आदेश निर्गमित करणेत येतील.

४. ग्रामपंचायतींना पायाभूत सुविधा :-

४.१ राज्यातील ज्या ग्रामपंचायतींना स्वतःच्या कार्यालय इमारती नाहीत, अशा ग्रामपंचायतींच्या कार्यालय इमारती बांधकामासाठी या अभियानांतर्गत निधी उपलब्ध करून देण्यात येणार आहे. कार्यालय इमारत नसलेल्या ग्रामपंचायतींची संख्या, राज्याच्या इतर योजनांमधून हाती घेतलेल्या किंवा प्रस्तावित केलेल्या इमारतींची संख्या व अभियाना अंतर्गत उपलब्ध होणारा निधी विचारात घेऊन, अभियाना अंतर्गत हाती घ्यावयाच्या ग्रामपंचायत इमारतीबाबत स्वतंत्र आदेश निर्गमित करण्यात येतील.

४.२ राज्यातील ज्या ग्रामपंचायतींना स्वतःच्या कार्यालय इमारती आहेत परंतु त्या इमारतींची दुरुस्ती आवश्यक आहे व इमारत बांधकामास २० वर्षांपेक्षा जास्त कालावधी झालेला आहे, अशा ग्रामपंचायत इमारतींच्या दुरुस्तीसाठीही निधी उपलब्ध होणार असून याबाबत स्वतंत्र आदेश निर्गमित करण्यात येतील.

४.३ राज्यातील २७९०६ ग्रामपंचायतींसाठी आजपर्यंत एकूण १९९२४ आपले सरकार सेवा केंद्रे सध्या कार्यरत असून त्यासाठी राज्य शासनाने CSC-SPV बरोबर करारनामा केलेला आहे. या सेवा केंद्रांसाठी ज्या ग्रामपंचायत मध्ये स्वतंत्र व्यवस्था उपलब्ध नाही, अशा ग्रामपंचायतींना आपले सरकार सेवा केंद्रासाठी स्वतंत्र खोली बांधकामासाठी निधी उपलब्ध होणार असून याबाबत स्वतंत्र आदेश निर्गमित करण्यात येतील.

५. पंचायतराज संस्थांमध्ये माहिती व तंत्रज्ञानाद्वारे पारदर्शकता व उत्तरदायित्व

५.१. पंचायती राज मंत्रालय, भारत सरकार यांचे मार्फत विकसित करण्यात आलेल्या सर्व Panchayat Enterprise Suit (PES) आणि राज्य शासनाने स्वतंत्रपणे विकसित केलेली Software/Applications कार्यान्वित करण्याच्या दृष्टीने राज्यामध्ये शासन निर्णय क्र.संग्राम-२०१५/प्र.क्र.९३/संग्राम कक्ष दिनांक ११ ऑगस्ट, २०१६ अन्वये आजपर्यंत १९९२४ आपले सरकार सेवा केंद्रे सुरु केलेली आहेत.

आपले सरकार सेवा केंद्रामार्फत उपलब्ध करून देण्यात येत असलेल्या सेवा आणि माहिती तंत्रज्ञानाच्या आधारे अपेक्षित असणाऱ्या आणखी सेवा नियमितपणे व सुरळीतपणे सुरु ठेवून पंचायतींच्या कारभारामध्ये उत्तरदायित्व व पारदर्शकता येण्यासाठी राज्य व जिल्हास्तरावर मनुष्यबळ उपलब्ध करून देण्यात येणार आहे.

५.२. जीपीएस, मोबाईलद्वारे संदेश इत्यादींच्या माध्यमातून पंचायतींच्या कामकाजाची ऑनलाईन पाहणी करण्याची पद्धत बसविण्यात येईल.

५.३. माहितीच्या व्यवस्थापनासाठी भौगोलिक माहिती प्रणालीचा (GIS) आणि Geo- tagging चा वापर करण्यात येईल, जेणेकरून सर्व माहिती ही दृश्य व समजण्यास सुलभ अशा स्वरूपात लोक प्रतिनिधी, अधिकारी तसेच आम जनतेस उपलब्ध राहील. भौगोलिक माहिती प्रणालीच्या माध्यमातून माहितीच्या सुलभ सादरीकरणामुळे राज्य पातळीपासून ग्राम पातळीपर्यंत निर्णय प्रक्रिया सुलभ होऊ शकेल व विकासाचा निधी गरजांच्या प्राधान्यक्रमानुसार अधिक प्रभावीपणे वापरता येईल.

५.४. राज्य स्तरावर ई -राज्य प्रकल्प व्यवस्थापन कक्ष व प्रत्येक जिल्ह्यासाठी ई - जिल्हा प्रकल्प व्यवस्थापन कक्ष स्थापन करण्यात येईल.

५.५. ई- राज्य प्रकल्प व्यवस्थापन कक्षासाठी मंजूर पदांचा तपशिल **परिशिष्ट - ४** प्रमाणे राहील. यासाठी आवश्यक निधी योजनेअंतर्गत उपलब्ध होणाऱ्या तरतूदीमधून उपलब्ध करून देण्यात येणार आहे. या पदांच्या नियुक्तीबाबत स्वतंत्रपणे आदेश निर्गमित करणेत येतील.

६. पेसा क्षेत्रासाठी विशेष सहाय्य:-

पंचायत क्षेत्र विस्तार कायदा (पेसा), १९९६ अंतर्गत पेसा क्षेत्रातील गावांच्या ग्रामसभांना मोठ्या प्रमाणात विविध स्वरूपाचे अधिकार प्रदान करण्यात आलेले आहेत . या सर्व अधिकारांचा परिणामकारक, पारदर्शीपणे वापर करण्याच्या दृष्टीने ग्रामसभांना उपस्थिती वाढवून गावातील सर्व

घटकांचा सक्रिय सहभाग निर्णय प्रक्रियेमध्ये होणे आवश्यक आहे . त्यासाठी या योजनेअंतर्गत पेसा क्षेत्रातील ग्रामपंचायतींना खालील प्रमाणे विशेष सहाय्य करण्यात येणार आहे.

६.१. पेसा क्षेत्रातील जिल्हा परिषद, पंचायत समिती व ग्रामपंचायत सदस्यांसाठी स्वतंत्र क्षमता बांधणी व प्रशिक्षण कार्यक्रम.

६.२. पेसा क्षेत्रातील प्रत्येक ग्रामपंचायतीस ग्रामसभा जनजागृती व बळकटीकरणासाठी प्रत्येकी रु. १०,०००/- एवढी तरतूद करण्यात आली आहे . सदरचा ग्रामसभा दिशानिर्देशन (Gramsabha Orientation) उपक्रम राबविण्याबाबत राज्य शासनाकडील पत्र जावक क्र . पेसाअ-२०१७/प्र.क्र.१७/पं.रा-२ दि.२८ फेब्रुवारी, २०१७ अन्वये सविस्तर सूचना निर्गमित करण्यात आलेल्या आहेत.

६.३. पेसा क्षेत्रातील प्रत्येक ग्रामपंचायतीसाठी ग्रामसभा मोबिलायझर नियुक्त करून त्यांना प्रति महिना रु. २५००/- मानधनासाठी तरतूद करण्यात आलेली आहे . ग्रामसभा मोबिलायझर यांच्या नियुक्तीची कार्यपद्धती व त्यांची कर्तव्ये व जबाबदा -या शासनाचे पत्र जावक क्र .रागांपं-२०१६/प्र.क्र.१०१/योजना-४, दिनांक २२ जून, २०१६ व २२ जानेवारी, २०१८ अन्वये निश्चित केलेल्या आहेत . त्यानुसार कार्यवाही करावयाची आहे.

६.४. पेसा क्षेत्रातील प्रत्येक तालुक्यासाठी एक याप्रमाणे राज्यात एकुण ५९ तालुका पेसा समन्वयकांच्या पदासाठी योजने अंतर्गत प्रत्येकी प्रतिमहा २००००/- प्रमाणे तरतूद करण्यात आलेली आहे.सदरची ५९ पदे कंत्राटी पद्धतीने भरण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

६.५. पेसा कार्यक्षेत्र असलेल्या प्रत्येक जिल्ह्यासाठी एक याप्रमाणे राज्यात एकुण १३ जिल्हा पेसा समन्वयकांच्या पदासाठी योजने अंतर्गत प्रत्येकी प्रतिमहा रु.२५०००/- प्रमाणे तरतूद करण्यात आलेली आहे. सदरची १३ पदे कंत्राटी पद्धतीने भरण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

६.६. जिल्हा पेसा समन्वयक व तालुका पेसा समन्वयक यांची नियुक्ती पद्धती ,कर्तव्ये व जबाबदाऱ्या शासनाच्या जावक क्र.राग्रास्व-२०१७/प्र.क्र.१४७/योजना-४, दि. २२ जानेवारी, २०१८ नुसार राहतील.

६.७. जिल्हा निहाय जिल्हा पेसा समन्वयक व तालुका पेसा समन्वयक यांची मंजूर पदे व इतर तपशिल **परिशिष्ट - ५** प्रमाणे राहिल.

६.८. पेसा क्षेत्रासाठी वरीलप्रमाणे देण्यात येणारे विशेष सहाय्य दरवर्षी केंद्र शासनाकडून वार्षिक आराखड्यामध्ये मंजूर करण्यात येणाऱ्या निकष व निधीनुसार सुरू राहिल.

७. नाविन्यपूर्ण उपक्रम

अभियान राबविताना पंचायतीराज व्यवस्थेच्या बळकटीकरणाच्या अनुषंगाने जाणविणाऱ्या विविध समस्या, अडचणी, मर्यादा यावर उपाय योजण्याच्या दृष्टिने नाविन्यपूर्ण कल्पना , उपक्रम, प्रयोग, पद्धती, इत्यादींना सातत्याने जाणीवपूर्वक प्रोत्साहन देण्यात येईल. याकरिता तज्ञांच्या मदतीने पंचायती राज व्यवस्थेतील प्रमुख अडचणी/समस्या शोधून त्यावरील उपाययोजनांच्या संभाव्य पर्यायांबाबत विचार करण्यात येईल. तसेच अभियानातील विविध उपक्रम स्थानिक पातळीवर राबविताना पंचायती व त्यांच्या प्रशासकीय यंत्रणांना पारंपारिक पद्धती ऐवजी नाविन्यपूर्ण पद्धतींचा अवलंब करून अशा पर्यायांचे प्रयोग/चाचणी करण्याकरिता प्रोत्साहन देण्यात येईल.

८. जनजागृती व लोकप्रबोधन :-

८.१. अभियानाच्या विविध उपक्रमांमध्ये जनतेचा व समाजातील विविध घटकांचा उत्स्फूर्त सहभाग मिळावा याकरिता प्रसार माध्यमांचा कल्पकतेने वापर करून जनजागृती व लोकप्रबोधनाचा व्यापक प्रयत्न करण्यात येईल. यासाठी जिल्हा परिषद प्रभाग स्तरावर व तालुका स्तरावर एक दिवसीय शिबिरे, दूरदर्शन, रेडिओ, उपग्रह वाहिनी, व्हिडीओ, फिल्मस्, नाट्य व पथनाट्य, चित्रकला स्पर्धा व सचित्र मार्गदर्शिका, नियतकालिके, स्थानिक मेळावे, अभ्यास सहली, स्थायी व फिरती प्रदर्शने इत्यादी बहुविध माध्यमे व उपकरणे उपलब्ध करून परिस्थितीनुरूप वापर करण्यात येईल.

८.२. प्रत्येक जिल्ह्याने स्थानिक परिस्थिती, संसाधने व गरज विचारात घेऊन त्यांच्या जिल्ह्याचा माहिती, प्रचार व प्रसिद्धीचा आराखडा तयार करून तो राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR) कडे सादर करावयाचा आहे.

८.३. राज्याचा एकत्रित माहिती, प्रचार व प्रसिद्धी वार्षिक आराखडा तयार करण्यात येवून त्यावर योजनेच्या एकूण वार्षिक आराखडयामधील मंजूर निधीच्या दोन टक्क्यांच्या मर्यादेत निधीचा विनियोग करता येईल.

९.१.१. राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR)

राज्य स्तरावर या अभियानाच्या अंमलबजावणी व व्यवस्थापनासाठी राज्यव्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR) ची स्थापना करण्यात येईल. या कक्षाकडे केंद्र व राज्य शासनाच्या ग्राम विकास व पंचायती राज विभागाच्या विविध योजना / अभियानांची जबाबदारी सोपविण्यात येईल.

सध्यस्थितीत राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR) कडे राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियानाची जबाबदारी सोपविण्यात येत असून त्यासाठी या कक्षा अंतर्गत एक स्वतंत्र शाखा स्थापन करण्यात येईल. राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR) साठी एकूण १८ पदे मंजूर करण्यात येत आहेत.

राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियान शाखेसाठी कंत्राटी पध्दतीने भरावयाची १३ पदे निर्माण करून ती भरण्यास मान्यता देण्यात येत आहे. तसेच राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR) साठी १८ पदे व राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियान शाखेसाठी १३ पदे अशा एकूण ३१ पदांचा खर्च राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियाना अंतर्गत प्रकल्प व्यवस्थापनासाठी उपलब्ध असणाऱ्या ५% निधीतून करण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR) आणि राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियान शाखेमधील पदांचा तपशील आणि कर्तव्ये व जबाबदाऱ्या अनुक्रमे **परिशिष्ट - ६** व **परिशिष्ट - ७** प्रमाणे राहतील.

९.१.२. राज्य स्तरावर राज्य प्रकल्प व्यवस्थापन कक्षाच्या अखत्यारित नियोजन व सांख्यिकी शाखा (Data Analysis & Planning Cell) मंजूर करण्यात येत आहे. या शाखेसाठी योजने अंतर्गत मंजूर पदे व शाखेच्या जबाबदाऱ्या **परिशिष्ट - ८** प्रमाणे राहतील. या शाखेसाठी योजनेअंतर्गत मंजूर निधीतून खर्च करण्यात येईल व त्याची रचना दरवर्षी मंजूर होणाऱ्या वार्षिक आराखड्यातील निकष व तरतूदीनुसार राहिल.

९.१.३. जिल्हा स्तरावरील व्यवस्थापन कक्ष व इतर सर्व कक्ष राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR) च्या प्रशासकीय नियंत्रणाखाली कार्यरत राहतील.

९.१.४. राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR) चे काम पाहण्यासाठी महाराष्ट्र विकाससेवेतील अतिरिक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी (निवडश्रेणी) दर्जाच्या अधिकाऱ्यास कक्षाच्या संचालक पदी नियुक्त करण्यात येईल.

९.२. जिल्हा प्रकल्प व्यवस्थापन कक्ष (DPMU)

९.२.१. महाराष्ट्र राज्यातील सर्व ३४ जिल्ह्यांमध्ये राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR) च्या अखत्यारीत जिल्हा प्रकल्प व्यवस्थापन कक्ष गठित केले जातील. या कक्षासाठी जिल्हा प्रकल्प समन्वयक म्हणून उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी (ग्रा.पं.) हे कामकाज पाहतील तसेच ग्रामपंचायत विभागातील सहाय्यक गट विकास अधिकारी हे सहाय्यक प्रकल्प समन्वयक म्हणून कामकाज पाहतील. याशिवाय जिल्हा प्रकल्प व्यवस्थापन कक्षा करिता कंत्राटी पध्दतीने

प्रत्येकी दोन प्रमाणे एकूण ६८ पदे भरण्यास मान्यता देण्यात येत आहे सदर कक्षाचा खर्च ५% प्रकल्प व्यवस्थापन निधीतून करण्यात येईल.

९.२.२. जिल्हा प्रकल्प व्यवस्थापन कक्षाचे कार्यालय स्थापन करण्यासाठी जागेची व्यवस्था संबंधित जिल्हा परिषदेने करावी. जिल्हा प्रकल्प व्यवस्थापन कक्ष उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी (ग्रामपंचायत) व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांच्या नियंत्रणाखाली राहील.

९.२.३. जिल्हा स्तरावर जिल्हा प्रकल्प व्यवस्थापन कक्ष आणि जिल्हा पंचायत संसाधन केंद्र ही दोन्ही कार्यालये मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांच्या प्रशासकीय नियंत्रणाखाली कार्यरत राहणार असल्याने जिल्हा प्रकल्प व्यवस्थापन कक्षातील दोन कर्मचारी आणि जिल्हा पंचायत संसाधन केंद्रातील मंजूर कर्मचारी यांनी एकत्रितपणे कामकाज करावयाचे आहे. सदर पदांचा तपशील आणि कर्तव्ये व जबाबदाऱ्या **परिशिष्ट - ९** प्रमाणे राहतील.

१०. अभियान - सनियंत्रण व मुल्यमापन

१०.१ अभियान कक्षाची नोंदणी

राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR) हे राज्य शासनाच्या ग्राम विकास विभागाच्या अधिपत्याखाली व नियंत्रणाखाली राहील. राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR) ची धर्मादाय आयुक्त यांचेकडे सोसायटी नोंदणी अधिनियम , १८६० मधील तरतूदीनुसार नोंदणी करण्यात येईल.

१०.२. अभियानांतर्गत दिशादर्शक, सुकाणू, राज्य कार्यकारी समिती व जिल्हा सनियंत्रण समिती

१०.२.१. अभियानाच्या प्रगती संदर्भात अपेक्षित फलनिष्पत्तीच्या दृष्टीने नियंत्रण ठेवण्याकरिता तसेच पंचायती राज व्यवस्थेकडे विविध विषय, कर्मचारी व निधीचे हस्तांतरण करण्यासाठी धोरणात्मक निर्णयासाठी मा.मंत्री, ग्राम विकास यांच्या अध्यक्षतेखालील दिशादर्शक समिती **परिशिष्ट - १०** प्रमाणे राहील.

१०.२.२. अभियानाच्या प्रभावी अंमलबजावणी तसेच पंचायती राज व्यवस्थेकडे विविध विषय, कर्मचारी व निधीचे हस्तांतरण आणि राज्य शासनाच्या विविध विभागांचा समन्वय साधण्याच्या दृष्टीने मा.मुख्य सचिव यांच्या अध्यक्षतेखाली सुकाणू समिती **परिशिष्ट - ११** प्रमाणे राहील.

१०.२.३. अभियानाच्या प्रत्यक्ष अंमलबजावणीच्या सर्व बाबींचे सनियंत्रण करण्याकरिता मा . प्रधान सचिव, ग्रामविकास व पंचायतीराज यांच्या अध्यक्षतेखाली राज्य कार्यकारी समिती **परिशिष्ट - १२** मध्ये दर्शविल्याप्रमाणे राहिल . राज्य कार्यकारी समिती अभियानाच्या प्रत्यक्ष अंमलबजावणीच्या सर्व बाबींचे सनियंत्रण करेल. अभियान अंमलबजावणी विषयाचे सर्व अधिकार या समितीस राहतील.

१०.२.४. जिल्ह्यातील अभियानाची अंमलबजावणी, सनियंत्रण व मूल्यमापन करण्यासाठी जिल्हा स्तरावर मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांचे अध्यक्षतेखाली जिल्हा सनियंत्रण समिती **परिशिष्ट - १३** प्रमाणे राहिल.

११. फलनिष्पत्तीवर आधारित मूल्यमापन

११.१. अभियानाच्या अपेक्षित फलनिष्पत्तीचे निर्देशक (Indicators) ठरविण्यात येतील. या निर्देशकाच्या आधारे अभियानाच्या सनियंत्रणासाठी ऑनलाईन स्वरूपाची एकात्मिक माहिती व्यवस्थापन प्रणाली (Integrated MIS) विकसित करण्यात येईल. जेणेकरून अभियानाच्या सर्वंकष प्रगतीचा एकत्रित आढावा घेणे शक्य होईल.

११.२.प्रतिवर्षी अभियानाच्या फलनिष्पत्तीचे मूल्यमापन (Concurrent Evaluation) त्रयस्थ संस्थांमार्फत करण्यात येईल. अशा प्रकारचे प्रतिवर्षी मूल्यमापन करणाऱ्या त्रयस्थ संस्थांची सूची ५ वर्षांसाठी राज्य कार्यकारी समिती निश्चित करेल.

११.३. एकात्मिक सनियंत्रण तसेच त्रयस्थ मूल्यमापनाच्याआधारे अभियानाच्या आवश्यक सुधारणांचा नियमित आढावा घेवून सुधारित पध्दती (Mid-Course Corrections)वेळोवेळी राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR) कडून लागू करण्यात येईल.

१२. निधी-स्रोत व्यवस्थापन

१२.१. प्रस्तुत योजना ही केंद्र पुरस्कृत असून, या योजनेसाठी केंद्र व राज्य हिस्सा अनुक्रमे ६०% : ४०% असा आहे. या अभियानांतर्गत केंद्र शासनाकडून प्राप्त होणारा निधी राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR) यांच्या बँक खात्यामध्ये राज्य शासनामार्फत वर्ग करण्यात येईल. त्यासाठी राष्ट्रीयकृत बँकेमध्ये “राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियान” या

नावाने स्वतंत्र खाते उघडण्यात येईल . केंद्र शासनाकडून प्राप्त झालेल्या निधीच्या प्रमाणात दरवर्षी ४० % या प्रमाणात राज्य हिस्सा शासनाकडून राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR), यांच्या बँक खात्यामध्ये वर्ग करण्यात येईल.

१२.२. राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR) कडून त्यांना योजनेअंतर्गत उपलब्ध झालेल्या निधीतून, आवश्यकतेनुसार राज्य ग्रामीण विकास संस्था (यशदा), जिल्हा परिषदा, ग्रामसेवक प्रशिक्षण केंद्रे, पंचायत राज प्रशिक्षण केंद्रे व संयुक्त प्रशिक्षण केंद्र यांना निधी वितरीत करण्यात येईल.

१२.३. जिल्हा परिषद स्तरावर राष्ट्रीयकृत बँकेमध्ये “राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियान” या नावाने स्वतंत्र खाते उघडून त्यामध्ये अभियानांतर्गत प्राप्त निधी जमा करावयाचा आहे . सदरचे बँक खाते मुख्य कार्यकारी अधिकारी व उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी (ग्रा.पं.) यांचे संयुक्त पदनामाने राहिल.

१२.४. मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी अभियानांतर्गत विविध उपक्रमासाठी राज्य शासनाने निश्चित केलेल्या मार्गदर्शक सुचनांनुसार खर्च करावयाचा आहे . अभियानांतर्गत निधीच्या हिशोबाचा ताळमेळ, स्वतंत्र लेखे, अभिलेखे जतन करणे तसेच दैनंदिन कामकाजाची जबाबदारी मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद व उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी (ग्रा.पं.) यांची राहिल.

१२.५. राज्य हिश्याचा निधी राज्य स्तरावरून उपलब्ध करून देण्यात येईल तसेच अनुसूचित क्षेत्रातील उपक्रमांसाठी आदिवासी विकास विभागाकडून राज्य हिश्याचा निधी उपलब्ध करून घेण्यात येईल.

१२.६. अभियानांतर्गत निधीच्या हिशोबाचा ताळमेळ, स्वतंत्र लेखे, अभिलेखे जतन करणे तसेच दैनंदिन कामकाज यांची जबाबदारी राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR) ची राहिल.

१३. लेखापरिक्षण व उपयोगिता प्रमाणपत्रे

मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी शासन , राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR) कडून योजनेअंतर्गत प्राप्त झालेल्या निधीच्या विनियोगाचे उपयोगिता प्रमाणपत्र संबंधित मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांचे स्वाक्षरीने राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR)

मार्फत शासनास सादर करणे बंधनकारक राहिल. तसेच महालेखापाल यांचे कार्यालयाकडून लेखापरिक्षण व सनदी लेखापाल यांचेमार्फत वार्षिक लेखा परिक्षण करून घेवून त्याचा अहवाल राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR) मार्फत शासनास सादर करणे बंधनकारक राहिल.

१४. राज्य स्तरावर योजनेअंतर्गत मंजूर असलेली परिशिष्टामध्ये नमूद पदे, पदनिहाय अर्हताविचारात घेऊन कंत्राटी स्वरूपात राज्य स्तरावरून राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR) मार्फत भरण्यात येतील. जिल्हा स्तरावर योजनेअंतर्गत मंजूर असलेली परिशिष्टामध्ये नमूद पदे, पदनिहाय अर्हता विचारात घेऊन शासनाच्या सूचना प्राप्त झाल्यानंतर कंत्राटी स्वरूपात राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR) मार्फत भरण्यात येतील. जिल्हास्तरावर योजनेअंतर्गत मंजूर असलेली परिशिष्टामध्ये नमूद पदे, पदनिहाय अर्हता विचारात घेऊन शासनाच्या सूचना प्राप्त झाल्यानंतर कंत्राटी स्वरूपात भरण्याचे अधिकार मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांना प्रदान करण्यात येत आहेत.

१५. राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियानबाबतचे सर्व निर्णय / अंमलबजावणीसाठीची कार्यवाही केंद्र शासनाच्या सूचनेनुसार / आदेशानुसार/वेळोवेळी विहीत केलेल्या मार्गदर्शक तत्वानुसार करण्यास ग्राम विकास विभाग सक्षम असेल.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१९०२२०१४४४४५५४२० असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

असीम गुप्ता
प्रधान सचिव, ग्राम विकास विभाग

प्रत,

१. मा.राज्यपालांचे प्रधान सचिव, राजभवन आवार, मलबार हिल, मुंबई
२. मा.मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई
३. मा.मंत्री (ग्राम विकास) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय मुंबई
४. मा. मंत्री (सर्व) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय मुंबई.

५. मा.राज्यमंत्री (ग्राम विकास) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
६. मा. राज्यमंत्री (सर्व) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय मुंबई
७. मा. विरोधी पक्ष नेता, महाराष्ट्र विधान परिषद, विधानभवन, मुंबई- ४०० ०३२
८. मा. विरोधी पक्ष नेता, महाराष्ट्र विधानसभा, विधानभवन, मुंबई- ४०० ०३२
९. मा.विधान सभा/ मा.विधान परिषद सदस्य (सर्व),
- १०.मा.मुख्य सचिव यांचे सह सचिव, मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०३२
- ११.मा.अध्यक्ष, जिल्हा परिषद (सर्व),
- १२.मा.अप्पर मुख्य सचिव (नियोजन) यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई
- १३.मा.प्रधान सचिव (ग्राम विकास) यांचे स्वीय सहायक, बांधकाम भवन, २५,मईबान पथ, फोर्ट, मुंबई.
१४. मा.प्रधान सचिव (जलसंधारण) यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई
- १५.मा.प्रधान सचिव (वित्त) यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई
- १६.मा.प्रधान सचिव (आदिवासी विकास) यांचे स्वीय सहायक,मंत्रालय, मुंबई
१७. मा.प्रधान सचिव (माहिती व तंत्रज्ञान) यांचे स्वीय सहायक,मंत्रालय, मुंबई
१८. मा. प्रधान सचिव (सामाजिक न्याय व बाल कल्याण) यांचे स्वीय सहायक,मंत्रालय, मुंबई
१९. विभागीय आयुक्त (सर्व)
२०. महासंचालक, यशवंतराव चव्हाण विकास प्रशासन प्रबोधिनी (यशदा), बाणेर रोड, पुणे,
२१. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व),
२२. वित्त विभाग (व्यय-१५/अर्थसंकल्प-१७) मंत्रालय, मुंबई-३२,
२३. नियोजन विभाग (का.क्र.१४४४), मंत्रालय, मुंबई-३२,
२४. सह सचिव /उप सचिव (सर्व),(ग्राम विकास विभाग,) बांधकाम भवन, मईबान पथ, फोर्ट, मुंबई.
- २५ निवडनस्ती- ग्राम विकास विभाग, आस्था-१५

परिशिष्ट - १
राज्य पंचायत संसाधन केंद्र (SPRC)

अ. भूमिका, कर्तव्ये व जबाबदाऱ्या :-

राज्यामध्ये पंचायतीराज बाबत माहिती व ज्ञान विकसित करून त्याचा प्रसार करण्यासाठी आणि पंचायतराज संस्थांची क्षमता बांधणीस अधिक वेग देण्यासाठी राज्य पंचायत संसाधन केंद्राची निर्मिती करण्यात येत आहे . त्याचप्रमाणे राज्य पंचायत संसाधन केंद्र , राज्य शासनाच्या ग्राम विकास विभागा (पंचायतराज) साठी विचार गट (Think Tank) म्हणूनही कार्य करेल. राज्य पंचायत संसाधन केंद्राची कर्तव्ये व जबाबदाऱ्या खालीलप्रमाणे राहतील.

१. पंचायतीच्या क्षमता बांधणी विषयी धोरण तयार करणे.
२. प्रशिक्षण गरजांचे विश्लेषण करून, आवश्यक व नेमके प्रशिक्षण साहित्य व प्रशिक्षण मॉड्युल्स विकसित करणे.
३. जिल्हा व तालुका संसाधन केंद्रांना विकेंद्रीत पातळीवरील प्रशिक्षण देण्यासाठी आवश्यक तो आधार देणे.
४. पंचायत लोकप्रतिनिधी, अधिकारी व कर्मचारी यांच्या प्रशिक्षणासाठी प्रविण प्रशिक्षक व संसाधन व्यक्ती विकसित करणे.
५. शिक्षण, आरोग्य, स्वच्छता, महिला बालकल्याण, कृषी इ. विषयांच्या प्रशिक्षणासाठी विशेष (Specialist) संस्थांशी संपर्क व सहकार्य स्थापन करणे.
६. स्वयंसेवी संस्था व इतर संसाधन संस्थांचे अनुभव सामायिकरण (Experience Sharing), परस्पर शिक्षण व शैक्षणिक साहित्याची देवाणघेवाण करण्यासाठी जाळे निर्माण करणे.
७. पंचायतराज, विकेंद्रीकृत नियोजन, विकेंद्रीकृत विकास व इतर वेळोवेळी निर्माण होणाऱ्या स्थानिक गरजांविषयी प्रशिक्षण, सेमिनार, कॉन्फरंसेस, कार्यशाळा घेणे.
८. पंचायतराज, विकेंद्रीकृत विकास आणि इतर संबंधीत समकालीन विषयी संशोधनास प्रोत्साहन देणे आणि संशोधन करणे.
९. पंचायतराज संस्थांच्या विशिष्ट प्रश्नांचे विश्लेषण करणे आणि प्रश्न सोडवणूकीसाठी धोरण तयार करणे.
१०. ग्रामीण भागातील नियोजन प्रक्रिया सुलभ करण्यासाठी विकासाच्या विविध पैलू विषयांशी संबंधीत व आवश्यक माहिती, डेटाबेस तयार करून संसाधन केंद्र म्हणून कार्य करणे.
११. पंचायतराज व विकेंद्रीकृत विकासासंबंधी विविध विषयाबाबत पुस्तके, नियतकालिका, पेपर्स तयार करून, छापून प्रसिध्द करणे.
१२. राज्यातील पंचायतराज संस्थांच्या विविध पैलू विषयी मुल्यमापन व संनियंत्रण करणे किंवा त्यासाठी मार्गदर्शन करणे.

१३. राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियानांतर्गत राज्य ग्रामीण विकास संस्थेला (SIRD) उपलब्ध करून देण्यात येणाऱ्या निधीसाठी स्वतंत्र बँक खाते उघडून त्यामध्ये निधी जमा करून खर्च करणे. खर्चाचा ताळमेळ घेणे, स्वतंत्र लेखे ठेवणे, अभिलेखे जतन करणे इ. जबाबदारी राज्य ग्रामीण विकास संस्थेची (SIRD) राहिल.
१४. राज्य पंचायत संसाधन केंद्रामार्फत (SPRC) / राज्य ग्रामीण विकास संस्थेमार्फत (SIRD) घेण्यात येणा-या सर्व प्रशिक्षण कार्यक्रमांचे भौतिक व आर्थिक अहवाल राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR) व शासनास सादर करणे.
१५. राज्य ग्रामीण विकास संस्थेला (SIRD) राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियानांतर्गत उपलब्ध करून देण्यात येणाऱ्या निधीचा हिशेब, लेखापरिक्षण व उपयोगिता प्रमाणपत्र राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR) व शासनास सादर करणे.

ब. मनुष्यबळ

१. राज्य पंचायत संसाधन केंद्रामध्ये साधारणतः खालील पाच विषयाच्या तज्ञ व्यक्ती असतील.
 - १.१. पंचायतराज, विकेंद्रीकृत नियोजन, सुक्ष्म नियोजन इ.
 - १.२. महिला सक्षमीकरण, लिंगभेद समस्या/मुद्दे (Gender Issues) आणि सामाजिक न्याय
 - १.३. ई-गव्हर्नन्स, PES, लेखा व अंदाजपत्रक इ.
 - १.४. ग्रामविकास, कौशल्यवृद्धी, उपजीवीका इ. क्षेत्रे
 - १.५. शिक्षण, आरोग्य, स्वच्छता इ. सामाजिक क्षेत्रे
२. आवर्ती खर्चासाठी राज्य पंचायत संसाधन केंद्रास वार्षिक आराखड्यातील मंजूरीनुसार प्रति वर्ष रू. ४० लक्ष निधी उपलब्ध करून देण्यात येईल. त्यानुसार राज्य पंचायत संसाधन केंद्रासाठी आवश्यक मनुष्यबळाची निवड व नियुक्ती करारपध्दतीने राज्य ग्रामिण विकास संस्थेमार्फत करण्यात यावी.
३. राज्य पंचायत संसाधन केंद्रामधील मनुष्यबळ संचालक, राज्य ग्रामिण विकास संस्था यांच्या प्रशासकीय नियंत्रणाखाली राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियानाचे कामकाज पाहिल.

परिशिष्ट - २ जिल्हा पंचायत संसाधन केंद्र (DPRC)

अ. भूमिका, कर्तव्ये व जबाबदाऱ्या

१. जिल्हा पंचायत संसाधन केंद्राचे कामकाज मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांच्या प्रशासकीय नियंत्रणाखाली राहिल.
२. उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी (ग्रामपंचायत) हे या केंद्राचे पदसिद्ध प्राचार्य म्हणून कामकाज पाहतील.
३. जिल्हास्तरावरील विविध प्रकारच्या क्षमता बांधणी व प्रशिक्षण कार्यक्रमांचे मंजूर आराखड्यानुसार नियोजन करणे.
४. जिल्ह्यातील प्रशिक्षण उपक्रमांचे संबंधित ग्रामसेवक प्रशिक्षण केंद्र, पंचायतराज प्रशिक्षण केंद्र, जिल्ह्यातील प्रशिक्षणाची सोय असलेली महाविद्यालये, प्रशिक्षण संस्था इ. समवेत समन्वय साधून वार्षिक वेळापत्रक तयार करणे.
५. या प्रशिक्षण कार्यक्रमांसाठी राज्य पंचायत संसाधन केंद्र / राज्य ग्रामीण विकास संस्था यांचेकडून प्रशिक्षणाचे मोड्यूल, वेळापत्रक, प्रशिक्षण साहित्य, प्रविण प्रशिक्षकांच्या याद्या इ. प्राप्त करून घेणे.
६. विविध प्रशिक्षण उपक्रमांसाठी आवश्यक तेवढ्या प्रविण प्रशिक्षक / साधन व्यक्तींची निवड करून त्यांना प्रशिक्षणासाठी राज्य ग्रामीण विकास संस्थेकडे पाठविणे.
७. जिल्हा प्रकल्प व्यवस्थापन कक्षामधील लेखापाल, लिपिक तसेच पेसा जिल्ह्यांमधील जिल्हा पेसा समन्वयक यांचेवरही आवश्यकतेनुसार जिल्हा पंचायत संसाधन केंद्रातील कामकाजाची जबाबदारी सोपविणे.
८. प्रशिक्षणासाठी आवश्यक तेवढे प्रशिक्षणार्थी उपस्थित ठेवणे.
९. प्रशिक्षण कार्यपद्धतींमध्ये नाविण्यपूर्ण प्रयोग करून प्रशिक्षणाची गुणवत्ता वाढविणे.
१०. जिल्ह्यातील स्थानिक परिस्थिती, संसाधन, आवश्यकता व गरज विचारात घेवून जिल्ह्याचा माहिती, प्रचार व प्रसिध्दीचा आराखडा तयार करणे.
११. ग्रामीण भागातील नियोजन प्रक्रिया सुलभ करण्यासाठी विकासाच्या विविध पैलू विषयीची संबंधित व आवश्यक माहिती, डेटाबेस तयार करून जिल्ह्याचे संसाधन केंद्र म्हणून कार्य करणे.
१२. पंचायत लोकप्रतिनिधी, अधिकारी व कर्मचारी यांच्या प्रशिक्षणासाठी व पंचायतराज संस्थांच्या विकेंद्रीकृत नियोजनासाठी विविध विषयांची हाताळणी (Hand Holding) करणे.
१३. सर्व प्रशिक्षण कार्यक्रमांचे भौतिक व आर्थिक अहवाल लेखापरिक्षण व उपयोगिता प्रमाणपत्र तयार करून, सादर करणे.

ब. मनुष्यबळ

अ. क्र.	पदांचे नांव	नियुक्ती चा प्रकार	पद संख्या	वेतनश्रेणी (रुपये)	अर्हता	अनुभव
१.	प्राचार्य	पदसिध्द	१	-	उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी (ग्रा.पं.)	
२.	प्रशिक्षण व्यवस्थापक प्रत्येकी १ पद	कंत्राटी पद्धतीने / सेवा निवृत्त	२८	प्रत्येकी रु.३०,०००/- दरमहा	पदव्युत्तर पदवी/ नामांकित संस्थेचा M.B.A./M.S.W (समाजकार्य /ग्रामीण व्यवस्थापन/ जनरल मॅनेजमेंट)	३ वर्षांचा अनुभव. (अ) एकूण अनुभवापैकी ToT आणि प्रशिक्षण आयोजनाचा २-३ वर्षांचा अनुभव आवश्यक. (ब) संगणकाचे ज्ञान आवश्यक (MS-CIT). (क) संशोधन, पृथःकरण आणि दस्तऐवज करण्याचा अनुभव. (ड)ग्राम विकास/ पंचायती राज बाबीं संबंधी ज्ञान.
					सेवा निवृत्त अधिकाऱ्यासाठी वरील अर्हता व अनुभवाऐवजी गट- ब पेक्षा कमी नसलेल्या पदावरून सेवा निवृत्त झालेला असावा व त्यास ग्राम विकास/ पंचायती राज बाबीं संबंधी ज्ञान आवश्यक.	
३.	सत्र व्यवस्था- पक प्रत्येकी २ पदे	कंत्राटी/ सेवा निवृत्त	५६	प्रत्येकी रु . १५,०००/- दरमहा	नामांकित संस्थेचा कोणत्याही शाखेचा पदवीधर	३ वर्षांचा अनुभव आवश्यक . (अ)संगणक विषयक अर्हता परिक्षा (MS-CIT)प्राप्त असणे आवश्यक. (ब)मराठी व इंग्रजीतून

अ. क्र.	पदांचे नांव	नियुक्ती चा प्रकार	पद संख्या	वेतनश्रेणी (रुपये)	अर्हता	अनुभव
						टिप्पणी लेखन व टंकलेखन ज्ञान असणाऱ्यास प्राधान्य.
					सेवा निवृत्त अधिकाऱ्यासाठी वरील अर्हता व अनुभवाऐवजी सेवा निवृत्त अधिकाऱ्यासाठी विस्तार अधिकारी किंवा समकक्ष पदावरून सेवा निवृत्त झालेला असावा व मराठी व इंग्रजीतून टिप्पणी लेखन व टंकलेखन ज्ञान.	
४.	सहाय्यक	कंत्राटी	२८	प्रत्येकी रु . १०,०००/- दरमहा	बारावी (H.S.C.) उत्तीर्ण	३ वर्षांचा अनुभव आवश्यक . (अ)संगणक विषयक अर्हता परिक्षा (MS-CIT) प्राप्त असणे आवश्यक. (ब)मराठी व इंग्रजीतून टिप्पणी लेखन व टंकलेखन ज्ञान.
एकूण			११३			

परिशिष्ट - ३

पंचायत स्तरावरील तांत्रिक मनुष्यबळ

आपले सरकार सेवा केंद्रामार्फत उपलब्ध करून देण्यात येणाऱ्या सेवा व माहिती तंत्रज्ञानाच्या आधारे अपेक्षित असणाऱ्या आणखी सेवा (e-Gram, GIS, Geo-tagging etc.) नियमितपणे व सूरळीतपणे सुरू ठेवण्यासाठी जिल्हा व तालुका स्तरावर खालीलप्रमाणे मनुष्यबळ उपलब्ध करून देण्यात येईल.

१. जिल्हा स्तरावर ई- जिल्हा प्रकल्प व्यवस्थापन कक्ष (e-DPMU) स्थापन करावयाचा आहे. त्यासाठी प्रत्येक जिल्ह्यास कंत्राटी पध्दतीने नियुक्त करावयाचे दोन तांत्रिक सहाय्यक व ग्रामपंचायतींना तांत्रिक सहाय्य करण्यासाठी प्रत्येक तालुक्यासाठी दोन याप्रमाणे ३५१ तालुक्यांसाठी एकूण ७०२ तांत्रिक सहाय्यक उपलब्ध करून देण्यात येईल.
२. सदरची सर्व तांत्रिक पदे दरवर्षी केंद्र शासनाकडून मंजूर होणाऱ्या आराखड्यामधील तरतूदीनुसार कार्यरत राहतील. केंद्र शासनाने यामध्ये काही धोरणात्मक बदल केल्यास त्यानुसार यामध्ये बदल करण्यात येईल.
३. या सर्व पदांची नियुक्ती, कर्तव्ये, जबाबदाऱ्या, मानधन याबाबत स्वतंत्र शासन आदेश निर्गमित करण्यात येईल.

परिशिष्ट - ४

ई- राज्य प्रकल्प व्यवस्थापन कक्ष (e-SMPU)

१. ई- राज्य प्रकल्प व्यवस्थापन कक्षामध्ये खालील प्रमाणे ३ कंत्राटी पदांचा समावेश असून त्यासाठी अभियानांतर्गत वार्षिक आराखड्यातील मंजूर तरतूदीनुसार दरमहा रू. ५० हजार प्रमाणे निधी उपलब्ध होणार आहे. त्यानुसार या पदांना मंजूरी देण्यात येत आहे.

अ. क्र.	पदांचे नांव	नियुक्तीचा प्रकार	पद संख्या	मासिक मानधन (रुपये)
१	प्रकल्प व्यवस्थापक	कंत्राटी	१	२२०००
२	लेखा तज्ज्ञ	कंत्राटी	१	१६०००
३	तांत्रिक सहाय्यक	कंत्राटी	१	१२०००
	एकूण		३	५००००

२. सदरची पदे भरणेबाबत स्वतंत्र आदेश निर्गमित करण्यात येतील .

परिशिष्ट - ५
पेसा मनुष्यबळ

१. पेसा क्षेत्रातील ग्रामपंचायतींना विशेष सहाय्य म्हणून अभियानांतर्गत खालील कंत्राटी पदांना मंजूरी देण्यात आलेली आहे.

अ.क्र.	स्तर	पदनाम	पदसंख्या	मानधन (रुपये)
१	जिल्हा	जिल्हा पेसा समन्वयक	१३ (प्रत्येक पेसा जिल्ह्यासाठी एक)	प्रती माह. रु. २४,०००/- व मो. भत्ता व प्रवास भत्ता रु १,०००/- एकूण रु. २५०००/-
२	तालुका	तालुका पेसा समन्वयक	५९	प्रती माह. रु. १९०००/- व मो. भत्ता व प्रवास भत्ता रु १,०००/- एकूण रु. २००००/-

२. केंद्र शासनाने विहित केलेले आर्थिक निकष विचारात घेता . जिल्हा पेसा समन्वयकांना मासिक एकत्रित रु. २५०००/- व तालुका पेसा समन्वयकांना मासिक एकत्रित रु. २००००/-मानधन अदा करावयाचे असून या एकत्रित मानधनामध्ये अनुक्रमे जिल्हा व तालुका अंतर्गत केलेल्या प्रवासाचे प्रवासभत्ता व मोबाईल भत्त्याचा समावेश राहिल.
३. या शासन निर्णयाप्रमाणे जिल्हा व तालुका पेसा समन्वयकांची नियुक्ती कंत्राटी पद्धतीने करावयाची आहे.
४. ही सर्व कंत्राटी स्वरूपाची पदे , केंद्र शासनाकडून दरवर्षी मंजूर होणाऱ्या वार्षिक आराखड्यातील तरतूदी व निकषानुसार आणि कंत्राटामध्ये नमूद केलेल्या कालावधीसाठी कार्यरत राहतील.

परिशिष्ट ६ व ७
राज्य व्यवस्थापन कक्ष-पंचायत राज (SMU-PR)

अ. भूमिका, कर्तव्ये व जबाबदाऱ्या

राज्यस्तरावर स्थापन करण्यात आलेल्या राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR) या कक्षाकडे केंद्र व राज्य शासनाच्या ग्राम विकास व पंचायती राज विभागाच्या विविध योजना / अभियानांची जबाबदारी राहणार असून या कक्षांतर्गत राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियानासाठी स्वतंत्र शाखा स्थापन करण्यात येईल . या कक्षाची व शाखेची कर्तव्ये व जबाबदाऱ्या खालीलप्रमाणे राहतील.

१. राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियानाचे वार्षिक आराखडे तयार करणे.
२. राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियानाच्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार योजनेची अंमलबजावणी करणे.
३. पंचायतीना सामाजिक अभिसरण (Social Mobilization), लेखा विषयक बाबी, ई-पंचायत, सनियंत्रणासाठी व प्रोत्साहन देण्यासाठी आवश्यक ते तांत्रिक सहाय्य व आधार देणे.
४. योजनेच्या भौतिक व आर्थिक प्रगतीचे सनियंत्रण करणे आणि योजनेअंतर्गत निश्चित केलेल्या MIS नुसार नियमितपणे केंद्र व राज्य शासनास अहवाल सादर करणे.
५. ई-राज्य प्रकल्प व्यवस्थापन कक्ष (e-SPMU) व ई-जिल्हा प्रकल्प व्यवस्थापन कक्ष (e-DPMU) यांच्या कामकाजावर देखरेख ठेवून राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियानाच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी त्यांना आवश्यक त्या सूचना देणे.
६. राज्यस्तरावर स्थापन केलेल्या नियोजन व सांख्यिकी शाखेवर (Data Analysis & Planning Cell) प्रशासकीय नियंत्रण ठेवणे.
७. राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियान अंतर्गत केंद्र व राज्य शासनाकडून प्राप्त झालेल्या निधीचे राज्य ग्रामीण विकास संस्था / राज्य पंचायत संसाधन संस्था, जिल्हा परिषदा, ग्रामसेवक प्रशिक्षण संस्था, पंचायतराज प्रशिक्षण संस्था व इतर प्रशिक्षण संस्थांना निधी वितरीत करणे.
८. राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियान अंतर्गत प्राप्त झालेल्या निधीचे हिशोब ठेवणे, लेखापरिक्षण करून घेणे, राज्य ग्रामीण विकास संस्था / राज्य पंचायत संसाधन संस्था व जिल्हा परिषदा यांचेकडून लेखापरिक्षण अहवाल व उपयोगिता प्रमाणपत्रे वेळेवर प्राप्त करून घेवून केंद्र व राज्य शासनास सादर करणे.

९. केंद्र व राज्य शासनाशी समन्वय ठेवून मंजूर वार्षिक आराखड्यानुसार निधी प्राप्त करून घेणे.
- १०.राज्य ग्रामीण विकास संस्था / राज्य पंचायत संसाधन संस्था, जिल्हा प्रकल्प व्यवस्थापन कक्ष, जिल्हा पंचायत संसाधन संस्था यांचे कामकाजामध्ये समन्वय साधून योजनेची प्रभावीपणे अंमलबजावणी करणे.
- ११.या कक्षासाठी येणारा खर्च राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियान अंतर्गत उपलब्ध होणाऱ्या ५% प्रकल्प व्यवस्थापन निधीतून करावा.
- १२.सदरची पदे भरण्याबाबत स्वतंत्रपणे सूचना निर्गमित करण्यात येतील.

ब. मनुष्यबळ

अ. प्रतिनियुक्तीने भरावयाची पदे				
अ. क्र.	पदांचा तपशिल			शेरा
	पदाचे नाव	वेतनश्रेणी	पद संख्या	
१	संचालक (पंचायत राज)	३७४४०-६७००० (८७००)	१	अतिरिक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी (निवडश्रेणी) या दर्जाचे अधिकारी
२	अतिरिक्त संचालक	१५६००-३९१०० (७६००)	१	अतिरिक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी या दर्जाचे अधिकारी
३	उप संचालक	१५६००-३९१०० (५४००)	१	उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी या दर्जाचे अधिकारी
४	लेखाधिकारी	९३००-३४८०० (४४००)	१	महाराष्ट्र लेखा व वित्त सेवा संवर्गातीलवर्ग २ दर्जाचे अधिकारी
५	संगणक अभियंता/शाखा अभियंता	९३००-३४८०० (४२००)	१	जि.प.कर्मचारी / अधिकारी
६	वरिष्ठ सहाय्यक/ समन्वयक	५२००-२०२०० (२४००)	४	जि.प.कर्मचारी / अधिकारी
७	सहाय्यक लेखाधिकारी	९३००-३४८०० (४३००)	१	जि.प.कर्मचारी / अधिकारी
८	वरिष्ठ सहाय्यक (लेखा)	५२००-२०२०० (२४००)	१	जि.प.कर्मचारी / अधिकारी
९	सांख्यिकी अधिकारी / विस्तार अधिकारी	९३००-३४८०० (४२००)	२	जि.प.कर्मचारी / अधिकारी

१०	कनिष्ठ सहाय्यक	५२००-२०२०० (१९००)	४	जि.प.कर्मचारी / अधिकारी
११	लघुलेखक	९३००-३४८०० (४३००)	१	जि.प.कर्मचारी / अधिकारी
	एकूण		१८	
ब. कंत्राटी पध्दतीने भरावयाची पदे				
अ. क्र.	पदाचे नांव	पद संख्या	मासिक मानधन (अंदाजे) (रु. लक्ष)	
१	सहाय्यक प्रकल्प संचालक	१	०.८०	
२	प्रमुख समन्वयक	१	०.५०	
३	समन्वयक (सनियंत्रण, प्रशिक्षण व ग्रामपंचायत विकास आराखडा, लेखा, आस्थापना, पेसा, माहिती, शिक्षण व संवाद आणि प्रशासन)	७	२.१० (प्रत्येकी ०.३०)	
४	परिचर	४	०.४० (प्रत्येकी ०.१०)	
	एकूण	१३	३.८०	
	एकूण (अ + ब)	३१	-	

परिशिष्ट - ८

नियोजन व सांखिकी शाखा (Data Analysis & Planning Cell)

अ. भूमिका, कर्तव्ये व जबाबदाऱ्या

राज्यस्तरावर निर्णय प्रक्रिया व धोरण निश्चितीसाठी विविध स्वरूपाच्या माहितीची नियमितपणे माहिती भासते. त्यासाठी या शाखेची स्थापना करण्यात येत अशून या शाखेची कर्तव्ये व जबाबदाऱ्या खालीलप्रमाणे राहतील.

१. राज्यातील पंचायतींची वित्तीय व कामकाजाविषयक माहिती गोळा करणे , जुळविणे, तुलना करणे व विश्लेषण करून त्यामध्ये सुधारणात्मक उपाययोजना सूचविणे.
२. क्षमता बांधणी, सुधारीत अहवाल व सनियंत्रणामार्फत पंचायतींच्या संसाधनांमध्ये वाढ करणे.
३. पंचायतींसाठी कामगिरी मुल्यांकन प्रणाली (Performance Assesment System) कार्यान्वित करणे.
४. पंचायतींमधील अर्थसंकल्प, लेखा व लेखापरिक्षणामध्ये सुधारणा आणणे . त्याचप्रमाणे पंचायतींमधील विविध प्रक्रिया, नोंदवह्या, उपनियम इ. मध्ये सुगमता आणणे.
५. सदरची शाखा राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR) च्या नियंत्रणाखाली कार्यरत राहिल. यासाठी होणारा खर्च राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियानांतर्गत मंजूर निधीतून करण्यात येईल. तसेच अभियानाच्या वार्षिक आराखड्यातील निकष, तरतूदी व कालावधीसाठी शाखा कार्यरत राहिल.

ब. मनुष्यबळ

या शाखेसाठी एक वित्तीय माहिती विश्लेषक (Financial Data Analyst), एक डेटा एंट्री ऑपरेटर व एक बहुउद्देशीय कर्मचारी अशी तीन कंत्राटी पध्दतीची पदे राहतील व त्यासाठी वार्षिक आराखड्यातील मंजूरीनुसार वार्षिक रु. ६ .०० लक्ष तरतूद राहिल.

या पदांच्या नियुक्तीबाबत स्वतंत्र आदेश निर्गमित करण्यात येईल.

परिशिष्ट - ९
जिल्हा प्रकल्प व्यवस्थापन कक्ष (DPMU)

अ. भूमिका, कर्तव्ये व जबाबदाऱ्या

राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR) मार्फत राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियानाची प्रभावीपणे अंमलबजावणी करण्यासाठी जिल्हा प्रकल्प व्यवस्थापन कक्ष (DPMU) स्थापन करण्यात येत आहे. या कक्षाची कर्तव्ये व जबाबदाऱ्या खालीलप्रमाणे राहतील.

१. जिल्ह्यामध्ये राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियान या योजनेची अंमलबजावणी मार्गदर्शक सूचनांनुसार करणे.
२. राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियान या योजनेंतर्गत जिल्ह्यासाठी मंजूर करण्यात आलेले विविध क्षमता बांधणी व प्रशिक्षणाचे व इतर उपक्रमांचे नियोजन करून त्यांची प्रभावी अंमलबजावणी करणे.
३. जिल्ह्यांतर्गत व जिल्हा स्तरावरील सर्व प्रकारच्या प्रशिक्षणांचे आयोजन करून त्यासाठी जिल्ह्यामध्ये उपलब्ध असणारी सर्व संसाधने, प्रविण प्रशिक्षक, संसाधन व्यक्ती, विविध प्रशिक्षण संस्था यांचा सुयोग्य व प्रभावीपणे वापर करणे.
४. राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियान या योजनेंतर्गत जिल्ह्यास प्राप्त झालेल्या निधीमधून आवश्यकता व मार्गदर्शक सूचनांनुसार संबंधीत गट विकास अधिकारी, ग्रामसेवक प्रशिक्षण केंद्र, पंचायतराज प्रशिक्षण केंद्र व प्रशिक्षण संस्थांना निधी वितरीत करणे.
५. राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियान या योजनेंतर्गत मंजूर उपक्रमासाठी वितरीत केलेल्या निधीचे हिशेब घेवून त्याचे लेखापरिक्षण अहवाल व उपयोगिता प्रमाणपत्रे संबंधीतांकडून प्राप्त करून घेणे.
६. जिल्ह्यातील मंजूर सर्व उपक्रमांची अमलबजावणी करून नियमितपणे आढावा घेवून सनियंत्रण करणे.
७. जिल्ह्यात राबविण्यात येणाऱ्या उपक्रमांची गुणवत्ता वाढविण्यासाठी सातत्याने प्रयत्न करणे.
८. जिल्हा स्तरावर कार्यरत असलेले जिल्हा पंचायत संसाधन केंद्र, ई-जिल्हा प्रकल्प व्यवस्थापन कक्ष व पेसा कर्मचारी यांच्या कामकाजामध्ये समन्वय साधून यासाठी उपलब्ध असलेल्या मनुष्यबळाचा एकत्रितरित्या पुरेपुर वापर करणे.
९. राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियानांतर्गत उपलब्ध निधीचे स्वतंत्र हिशेब , लेखे ठेवणे , जिल्हास्तरावर लेखापरिक्षण करून घेणे, जिल्ह्याचे एकत्रित उपयोगिता प्रमाणपत्र सादर करणे.

- १०.विहित केलेले सर्व भौतिक व आर्थिक अहवाल राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR) या कार्यालयाकडे नियमित सादर करणे.
- ११.प्रशिक्षण उपक्रमांशिवाय राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियान या योजनेर्गत मंजूर असलेल्या इतर उपक्रमांची (ग्रामपंचायत इमारत बांधकामे, जिल्हा पंचायत संसाधन केंद्र इमारत बांधकाम, इ.) अंमलबजावणी व सनियंत्रण करणे.
१२. राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR) ने सोपविलेल्या इतर बाबींची अंमलबजावणी व सनियंत्रण करणे.

ब. मनुष्यबळ

अ. क्र.	पदाचे नाव	नियुक्तीचे स्वरूप	पद संख्या	मासिक मानधन (रु.लक्ष)	मानधनाचा स्रोत
१	जिल्हा प्रकल्प समन्वयक	पदसिद्ध	-	-	उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी (ग्रा.पं.)
२	सहाय्यक जिल्हा प्रकल्प समन्वयक	पदसिद्ध	-	-	गट विकास अधिकारी (पंचायत)
३	लेखापाल	कंत्राटी	३४	६.८० (प्रत्येकी०.२०)	-
४	लिपिक	कंत्राटी	३४	५.१० (प्रत्येकी०.१५)	-
	एकूण		६८	११.९०	

सदरची पदे भरण्याबाबत स्वतंत्रपणे आदेश निर्गमित करण्यात येतील.

परिशिष्ट - १०

दिशादर्शक समिती

सदर समिती मा. मंत्री (ग्रा.वि.) यांच्या अध्यक्षतेखाली गठीत करण्यात येईल . या समितीची बैठक वर्षातून कमीतकमी एकदा घेण्यात येईल.

मा. मंत्री (ग्राम विकास)	अध्यक्ष
मा. राज्य मंत्री (ग्राम विकास)	उपाध्यक्ष
प्रधान सचिव (आदिवासी विकास विभाग)	सदस्य
प्रधान सचिव (वित्त विभाग)	सदस्य
प्रधान सचिव (नियोजन विभाग)	सदस्य
सचिव (महिला व बाल विकास विभाग)	सदस्य
प्रधान सचिव (ग्राम विकास विभाग)	सदस्य सचिव
महासंचालक, यशवंतराव चव्हाण विकास प्रशासन प्रबोधिनी, "यशदा" पुणे	सदस्य
उप सचिव, (राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियान) ग्राम विकास विभाग	सदस्य
संचालक, राज्य ग्रामीण विकास संस्था, यशवंतराव चव्हाण विकास प्रशासन प्रबोधिनी, "यशदा" पुणे	सदस्य
संचालक, राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR), महाराष्ट्र.	सदस्य

समितीचे कार्य

१. राज्यघटनेच्या ७३ व्या घटना दुरुस्ती नुसार पंचायतराज संस्थांकडे विविध विषय, कर्मचारी व निधीचे हस्तांतरण करण्याच्या दृष्टीने धोरणात्मक निर्णय घेणे.
२. राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियान या योजनेच्या अपेक्षित फलनिष्पत्तीच्या दृष्टीने नियंत्रण ठेवणे.
३. अभियानांतर्गत उपक्रमांना शासनाच्या प्राधान्य क्रमानुसार दिशा देणे.

परिशिष्ट - ११

राज्य सुकाणू समिती

ही समिती मा.मुख्य सचिव यांच्या अध्यक्षतेखाली गठीत करण्यात येईल. या समितीची वर्षातून किमान एक बैठक घेण्यात येईल.

मा.मुख्य सचिव	अध्यक्ष
प्रधान सचिव (नियोजन विभाग)	सदस्य
प्रधान सचिव (वित्त विभाग)	सदस्य
प्रधान सचिव (कृषी विभाग)	सदस्य
प्रधान सचिव (आदिवासी विकास विभाग)	सदस्य
प्रधान सचिव (सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग)	सदस्य
प्रधान सचिव (शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग)	सदस्य
प्रधान सचिव (सार्वजनिक आरोग्य विभाग)	सदस्य
प्रधान सचिव ,माहिती तंत्रज्ञान, (सामान्य प्रशासन विभाग)	सदस्य
महासंचालक, यशवंतराव चव्हाण विकास प्रशासन प्रबोधिनी, "यशदा" पुणे	सदस्य
प्रधान सचिव (ग्राम विकास विभाग)	सदस्य सचिव
संचालक, राज्य ग्रामीण विकास संस्था, यशवंतराव चव्हाण विकास प्रशासन प्रबोधिनी, "यशदा" पुणे	सदस्य
संचालक, राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR), महाराष्ट्र	सदस्य

समितीचे कार्य

- १) पंचायतराज संस्थांकडे विविध विषय, कर्मचारी, निधीचे हस्तांतरण व विकेंद्रीकरणास वेग देणे.
- २) राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियान या योजनेंतर्गत विविध उपक्रमांच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी शासनाच्या विविध विभागांमध्ये समन्वय साधणे.
- ३) पंचायतराज संस्थांमधील विविध घटकांच्या क्षमता बांधणीसाठी राज्य शासनाच्या इतर विभागांमार्फत सुरू असलेल्या कार्यक्रमांची सांगड घालणे.

परिशिष्ट - १२

राज्य कार्यकारी समिती

ही समिती प्रधान सचिव (ग्राम विकास विभाग) यांच्या अध्यक्षतेखाली स्थापन करण्यात येईल. या समितीच्या वर्षातून किमान दोन बैठका घेण्यात येतील.

मा. प्रधान सचिव (ग्राम विकास विभाग)	अध्यक्ष
उप सचिव (वित्त, ग्राम विकास विभाग)	सदस्य
उप सचिव (आदिवासी विकास विभाग)	सदस्य
उप सचिव (राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियान, ग्राम विकास विभाग)	सदस्य सचिव
उप सचिव (पंचायत राज, ग्राम विकास विभाग)	सदस्य
संचालक, राज्य ग्रामीण विकास संस्था, यशवंतराव चव्हाण विकास प्रशासन प्रबोधिनी, "यशदा" पुणे .	सदस्य
संचालक, राज्य व्यवस्थापन कक्ष - पंचायतराज (SMU-PR), महाराष्ट्र	सदस्य

समितीचे कार्य

१. राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियान या योजनेची अंमलबजावणी केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार प्रभावीपणे करण्यासाठी आवश्यक ती उपाययोजना करणे.
२. अभियानाच्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार पंचायतींना तांत्रिक सहाय्य उपलब्ध करून देणे.
३. केंद्र शासनाकडून उपलब्ध होणाऱ्या निधीच्या प्रमाणात ४०% राज्य हिस्सा उपलब्ध करून देणे.
४. अभियानांतर्गत भौतिक व आर्थिक साध्याचा आढावा घेवून सनियंत्रण करणे.
५. अभियानांतर्गत आवश्यक ते सर्व वित्तीय व इतर निर्णय घेणे.
६. अभियानांतर्गत कंत्राटी पद्धतीने नियुक्त कर्मचाऱ्यांच्या बाबतीत मानधन, नियुक्तीच्या अटी/ शर्ती व प्रशासकीय धोरण ठरविणे.

परिशिष्ट - १३

जिल्हा सनियंत्रण समिती

ही समिती मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांच्या अध्यक्षतेखाली स्थापन करण्यात येईल.या समितीची बैठक तीन महिन्यातून एकदा घेण्यात येईल.

मुख्य कार्यकारी अधिकारी	अध्यक्ष
अतिरिक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी	सह अध्यक्ष
प्रकल्प संचालक (जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा)	सदस्य
उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी (सामान्य प्रशासन)	सदस्य
उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी (स्वच्छता व पाणी पुरवठा)	सदस्य
उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी (महिला व बालकल्याण)	सदस्य
समाजकल्याण अधिकारी	सदस्य
कृषी विकास अधिकारी	सदस्य
जिल्हा पशुसंवर्धन अधिकारी	सदस्य
जिल्हा आरोग्य अधिकारी	सदस्य
कार्यकारी अभियंता (बांधकाम, पाणी पुरवठा व लघुपाटबंधारे)	सदस्य
प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प	सदस्य
शिक्षण अधिकारी (प्राथमिक व माध्यमिक)	सदस्य
उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी (ग्रामपंचायत)	सदस्य सचिव
प्राचार्य, जिल्ह्याशी संलग्न असलेले ग्रामसेवक प्रशिक्षण केंद्र	सदस्य
प्राचार्य, जिल्ह्याशी संलग्न असलेले पंचायतराज प्रशिक्षण केंद्र	सदस्य
प्राचार्य, जिल्ह्याशी संलग्न असलेले संयुक्त प्रशिक्षण केंद्र	सदस्य

समितीचे कार्य

१. जिल्ह्यामध्ये राष्ट्रीय ग्राम स्वराज अभियान या योजनेची अंमलबजावणी प्रभावीपणे करण्यासाठी जिल्हास्तरावरील विविध विभाग प्रमुखांचा सहभाग वाढवून समन्वय साधणे.
२. अभियानांतर्गत उपक्रमांची मार्गदर्शक तत्वानुसार अंमलबजावणी होत असल्याची खात्री करणे.
३. अभियानाच्या भौतिक व आर्थिक प्रगतीचा नियमितपणे आढावा घेवून सनियंत्रण करणे.
४. अभियानांतर्गत विविध उपक्रमांसाठी आवश्यक असलेली जिल्ह्यातील सर्व संसाधनांचा पुरेपूर वापर करण्यासाठी संबंधीत घटकांशी समन्वय साधणे.